

LATVIJAS EZERZEME

B.Bērziņš

žurnāls "Daba un zinātne"

1938.g., 5.numurs

Cik raksturīgi Ziemeļkursai plašie priežu sili, Zemgalei tās līdzenums, tik īpatna Dienvidlatgalei ezeru bagātība. Nav Latvijā otras vietas, kur nelielā platībā būtu atrodamī ezeri tik lielā skaitā, kā Rēzeknes un Ludzas apriņķu dienvidos un Daugavpils apriņķa austrumos. Šajos trīs apriņķos 703 ezeru ar kopplatību 452,38 km². Tur atrodas 24 % no visiem Latvijas ezeriem un 42 % no to platības. No augstākiem pakalniem var redzēt tos grupām, dažkārt liekas pat, ka zemes mazāk kā ūdens. Tur ir lielākais Latvijas ezers - Rēzna (55,98 km²). Lubānas ezers tagad līdzinās vairāk purvam kā ezeram, un tādēļ tam pirmo vietu nākas atdot Rēznas ezeram. Starp morēnu uzkalniem guļ arī citi lielie ezeri: Rušons, Siverss, Cirma, Ješa u.c.

Šaura ūdens augu josla ietver šos ezerus. Lielāko salu daļu sedz krūmāji. Nav Latgales ezeri ietverti mežiem. Saules apmirdzēti, brīvu vēju kultī tie viz starp pauguriem. Ezeru ainavas nav tik smagas un skumjas, kā Kurzemes un Vidzemes mežu ieslēgtos ezeros. Nelielās birzis nespēj ietvert ezerus pilnīgi, tiem tīkamam kontrastu sniedz zaļo birztalu baltie bērzu stumbri, dzeltējošie labības lauki un sarkanbrūnie, svaigi artie tīrumi.

Cik dažāds ezeru lielums un forma, tik dažādas arī to citas īpašības. Lieli, līču bagāti ir pamatmorēnu ezeri. Tajos liels daudzums sēkļu un salu. Ješu ezerā var saskaitīt 35 salas. Siversa ezerā to 21, bet sēkļu pāri par 80. Dziļumi šiem ezeriem nav lieli, kaut atsevišķās vietās to dziļums pat pārsniedz 20 m. Apmēros mazāki, gari un šauri ir gultņu ezeri. Kaut dažreiz to dziļums niecīgs, tomēr parasti tie dziļi. Latgales dienvidos atrodas Latvijas dziļo ezeru grupa. To dziļums lielāks kā citos Latvijas apvidos*). Maz datu mums vēl par tiem. Nav vēl nevienas ezeru dziļumkartes, kas būtu pagatavotas no šī apvidus.

*) Ziemeļvidzemē, Raipaļa ezera maksimālais dziļums 33,0 m; Kurzemē, Puzes ezera maks. dziļums 33,5 m; Igaunijā dziļākais ir Snurjārv ar 41,0 m; Austrumprusijā dziļākie Vuchsnig ezers ar 64 m, Lansker ezers ar 57 m un Lik ezers ar 57 m.

Nedaudzie mērījumi pag. vasarā ļauj ieskatīties to dziļumos. Dziļākais no Dienvidlatgales ezeriem Dridza ezers ar zināmo maksimālo dziļumu 60,8 m. Mērījumu skaitu palielinot, varbūt, var atrast tajā ievērojami lielākus dziļumus. Dziļš arī Pustiņas Gusena ezers - 45,2 m. Daudziem citiem ezeriem dziļums mazāks, tomēr ievērojams: Carmaņa ezerā 36,4 m, Ojatieku ezerā 35,4 m, Lejas ezerā 31,9 m, Dubina ezerā (mazs ezeriņš Sauleskalna N pusē) 30,0 m, Ardavas ezerā 27,9 m, Siversa ezerā 23,5 m. Bez tam par dziļiem zvejnieki uzdod Ilzas, Ormijas, Višķu u.c. ezerus. Uzmērojot Latgales ezerus, atradīsim ne vienu ezeru vien ievērojami dziļu.

Seklie ezeri mūsu dzimtenē (izņemot piejūras smiltājus) parasti barības sāļiem bagāti un ietelp eutrofu ezeru grupā. Liela daļa Latgales ezeru ieskaitāmi pārejas tipos uz oligotrofu ezeru. Blakus lielam dziļumam atzīmējama šo ezeru sāļu nabadzība. Dziļais Dridza ezers oligotrofs. To norāda skābekļa daudzums tā dziļākos ūdens slāņos **).

**) Dridzā 11. VIII. 1938. 53 m dziļumā 61,3 % skābekļa (no piesātinājuma pie 6,7° C).

Maz organisko vielu, maz citu sāļu tajā. Nav lielu upju, kas šajos ezeros paceltu sāļu saturu. Tīrumi, kas noiet līdz pašam ezeru krastam vāji mēsloti - nav lietus ūdeņiem ko skalot ezerā. Mazs barības sāļu daudzums ezera ūdenī, maz tur dzīvo būtni. Tādēļ arī Dridzā ziemā 10,0 m dziļumā varēja saskatīt balti krāsotu plāksni (20 x 20 cm lielu). Vasarā, kad planktona organismi savairojušies, redzamība samazinās līdz 5,3 m. Arī citos ezeros redzamība diezgan liela (3,5 - 9 m dziļumā var saredzēt Sekki plāksni).

Oligotrofajos ezeros mīt daudzas, dzidrajiem Alpu ezeriem raksturīgās augu un dzīvnieku sugas. Viņos mīt arī leduslaikmeta reliktas dzīvnieku sugas. Ezeru fizikālās un ķīmiskās īpašības

dara tām dzīvi iespējamu.

Pārejas tipu ezeros pietiekoši daudz skābekļa un samērā daudz planktona vēzišu, lai tur varētu dzīvot repši (*Caregonus albula* L.) un ezeru salaka, sņitka (*Osmerus eperlanus* var. *spirinchus* Pallas). Liels skaits Latgalē ezeru, kur mīt šīs zivis, kamēr citos Latvijas apvidos tās uziesim tik nedaudzos ezeros.

Dzidrie ūdeņi, mazā sāļu bagātība, šaurās ūdens augu joslas piekrastēs un pār visu nesaudzīgā zveja ezeros, izskaidro samērā nelielo zivju daudzumu.

Maz datu mums par Latvijas ezeru dziļumiem. Maz to par ezeru fizikālām un ķīmiskām īpašībām. Vēl mazāk pazīstam augu un dzīvnieku sastāvu un ezeru bioloģiskās norises.

1. attēls. Dziļais Dridza ezers, kura krastmalu ietver nabadzīga niedru josla.
B.Bērziņa uzņ. no L. U. Hidrobiol. stac. materiāliem.

2. attēls. Nabadzīga bulteņu (*Sagittaria sagittifolia*) audze Siversa ezerā.
B.Bērziņa uzņ. no L. U. Hidrobiol. stac. materiāliem.

3. attēls. Sala Pustiņas Gusenu ezerā, kur perē liels skaits zivju gārņu (*Ardea cinarea* L.).
Pa labi Mācītājpusas gals. B.Bērziņa uzņ. no L. U. Hidrobiol. stac. materiāliem.